

Alba Castellvi Miquel

Educar

De l'autora
d'*Educar
sense cridar*

~~insolents~~

~~mandrosos~~

~~egoistes~~

~~desconsiderats~~

~~despistats~~

adolescents

Manual per viure sense conflictes
amb els fills i ajudar-los a créixer

EDUCAR ADOLESCENTS

© 2021 Alba Castellvi Miquel

© 9 Grup Editorial, per l'edició
Angle Editorial
c. Mallorca, 314, 1r 2a B
08037 Barcelona
T. 93 363 08 23
www.angleeditorial.com
angle@angleeditorial.com

Disseny de cobertes: J. Mauricio Restrepo

Primera edició: octubre de 2021
ISBN: 978-84-18197-89-5
DL B 14966-2021
Imprès a Romanyà Valls, SA

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre,
ni la seva incorporació a un sistema informàtic,
ni la seva transmissió en cap forma ni per cap mitjà,
sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació o altres mètodes,
sense el permís previ i per escrit dels titulars del copyright.

Alba Castellvi Miquel

EDUCAR ADOLESCENTS

Manual per viure sense conflictes
amb els fills i ajudar-los a créixer

 Angle Editorial

*Al Guillem i la Cesca,
que m'han ajudat a aprendre
com educar adolescents
tot acompanyant-los en el seu camí.*

Taula

Aperitiu: notes literàries	13
Presentació	17
Introducció: els grans canvis	19

PART I

EL PANORAMA ADOLESCENT: CONFLICTES I RISCOS	39

CAPÍTOL 1

Viure junts a la mateixa casa: la convivència conflictiva	41

CAPÍTOL 2.

El sexe mal entès	57

CAPÍTOL 3

El mòbil i les xarxes socials	65

CAPÍTOL 4

Les companyies: amics i relacions socials	85

CAPÍTOL 5

Alcohol, drogues	99

CAPÍTOL 6

La (des)motivació pels estudis	109

PART II
ESTRATÈGIES PER EVITAR, VIURE I RESOLDRE
ELS CONFLICTES AMB ELS ADOLESCENTS 133

CAPÍTOL 7

Estratègies per evitar el conflicte 139

BLOC 1 D'ESTRATÈGIES PER EVITAR ELS CONFLICTES:
MÈTODES COMUNICATIUS

Estratègia primera i primordial La frescor	143
Segona estratègia « Cosa teva »	145
Tercera estratègia « Com ho fem? »	147
Quarta estratègia « Així o aixà? »	149
Cinquena estratègia « Em faria molt content »	151
Sisena estratègia Fer bé les crítiques	153
Setena estratègia No preguntar «Què et passa?»	159
Vuitena estratègia No aprofitar els errors per allisonar	161
Novena estratègia No parlar malament de persones properes als fills	163
Desena estratègia Validar els sentiments	165
Onzena estratègia Posar paciència a la incompetència	169
Dotzena estratègia Anul·lar el to de veu	170
Tretzena estratègia Els tres minuts a peu de porta	172
Catorzena estratègia « Que bé »	174

BLOC 2 D'ESTRATÈGIES PER EVITAR ELS CONFLICTES:
MÈTODES PRÀCTICS/ORGANIZATIUS

Primera estratègia « Què t'estimes més? »	176
Segona estratègia « Time over »	179
Tercera estratègia Equip domèstic	181
Quarta estratègia « Primer l'obligació que la devoció »	188
Cinquena estratègia La república independent	193

CAPÍTOL 8

Com suportar la calor dels incendis o com viure els conflictes	199
Primera estratègia Regla 3^a	201
Segona estratègia L'abric	203
Tercera estratègia La novel·la-refugi	204
Quarta estratègia La llista d'idees	204
Cinquena estratègia Desaparèixer	205
Sisena estratègia No creure's del tot el que diu que pensa	206
Setena estratègia Ser empàtics i assertius	207
Vuitena estratègia El conversador ideal	209

CAPÍTOL 9

Com extingir els incendis o com resoldre els conflictes	213
Primera estratègia Deixar-ho córrer	213
Segona estratègia Aplicar una conseqüència pactada prèviament per si es donava el conflicte en qüestió	214
Tercera estratègia Aplicar una represàlia unilateral que serveixi de lliçó	215
Quarta estratègia Dialogar	217

CAPÍTOL 10

Generar confiança	229
Epíleg. L'adolescència i el conflicte de poder	239

Presentació

Aquest llibre és deutor d'*Educar sense cridar*, un manual per «acompanyar els fills entre quatre i dotze anys en el camí cap a l'autonomia», com deia el subtítol. Moltes famílies que van fer aquell camí m'han demanat que les acompanyi una mica més, mentre encara conviuen amb uns fills que han crescut i ara tenen altres necessitats i altres maneres de relacionar-se. El llibre que us ofereixo està dedicat a totes aquestes famílies.

A les pàgines que venen a continuació hi trobareu idees variades per a situacions diverses. Tot i que els reptes i problemes de les famílies amb adolescents solen ser força comuns, a cada família l'escena varia i els assumptes tenen matisos, i per això us proposo múltiples estratègies per escollir en funció de la vostra realitat concreta.

Segons quina sigui l'edat del vostre fill adolescent i segons com sigui l'encaix entre la vostra personalitat i la seva també seran més adequades unes tècniques o unes altres. Algunes de les eines que us explico seran més fàcils de fer servir per famílies amb fills preadolescents o a la primera franja de l'adolescència (dels vuit als deu, dels deu als dotze anys), mentre que d'altres, i sobretot els plantejaments més generals

de l'epíleg, aniran millor a les famílies que tinguin adolescents més grans.

El vostre sentir i el vostre pensar sobre els valors, la relació que tingueu establerta a casa i la personalitat de fills i pares us permetran decidir-vos per unes estratègies o altres.

També és possible que les eines que escolliu en un determinat moment us siguin útils durant un temps i que més endavant calgui optar per unes altres. Els fills evolucionen i la família també, de manera que pot passar que el que és oli en un llum en una etapa concreta s'hagi de canviar al cap d'uns mesos per aconseguir el mateix resultat.

D'aquí que un dels valors del llibre sigui l'amplitud en la gamma d'estratègies. Hi trobareu idees de diferents estils, perquè el meu objectiu és donar-vos idees variades perquè pugueu fer servir les més adients en cada cas. El que totes les eines tenen en comú, això sí, és que estan orientades a una educació respectuosa, responsabilitzadora i serena: una educació en la llibertat responsable.

Introducció: els grans canvis

Fer la seva via

Com la neu sota el sol, hi ha un moment a la vida de la família en què els nens es fonen davant els nostres ulls. L'infant que teníem desapareix i al seu lloc hi ha un noieta o una noieta que vol fer la seva i a la seva manera, que cada vegada està menys interessat per nosaltres i més pels de fora de casa i que de tant en tant contesta malament.

Si encara no us ha arribat, aprofiteu-ho i gaudiu del que teniu. Però estigueu a punt: pot ser que tard o d'hora arribi el moment que mireu el vostre fill i us pregunteu què se n'ha fet del nen o la nena que va ser i que jugava sense aturador, o on ha anat aquell infant que s'apuntava amb entusiasme a qualsevol proposta engrescadora que se li fes. Si no el veieu per enlloc, i en lloc seu ara hi ha un jovenet ajagut al sofà que no sembla tenir ganes de gran cosa o una joveneta que només s'emociona davant la pantalla del mòbil, benvinguts a l'adolescència i ben trobats a les pàgines d'aquest llibre.

Pel que fa a l'entusiasme, l'alegria domèstica, les ganes de fer coses amb els pares i alguna altra qüestió no menys important, les criatures *involucionen* quan es tornen adoles-

cents. I, amb aquesta involució, hi ha canvis substancials dins la família.

Quan això passa, els pares ja fa uns quants anys que fem de pares. I durant aquests anys, amb l'ajuda de l'experiència i potser fins i tot d'algun llibre per aprendre'n, hem anat trobant maneres de fer que les coses funcionin més o menys bé. Amb una mica de sort, hem aconseguit que tot rutlli amb certa harmonia, que el camí que fem plegats com a família sigui prou agradable, que els revolts del trajecte no ens margin massa. És com si amb el temps haguéssim après a conduir amb solvència el cotxe familiar, sabent com funcionen els comandaments, quina és la velocitat adequada, quina música podem compartir durant el trajecte... I, llavors, quan ja hem fet molts quilòmetres plegats, quan tot va sobre rodes amb nosaltres còmodament al volant del vehicle, quan els nostres fills tenen dotze, tretze, catorze anys... l'harmonia es trastoca: els jovenets es cansen de fer de passatgers del monovolum familiar i volen conduir ells. Però no volen pas conduir el nostre bonic cotxe on hi cabem tots, no, sinó que el que volen conduir és ni més ni menys que el seu propi descapotable. Al qual esperen que nosaltres posarem benzina i pagarem les reparacions, l'assegurança i l'impost de circulació.

Cap a la independència

A mesura que els fills creixen volen fer més coses pel seu compte i menys, cada vegada menys, amb la resta de membres de la família. Sovint també volen prescindir de les nostres normes i actuar tal com a ells els sembla bé. I fins i tot qüestionen alguns valors essencials en la manera de fer de la nostra tribu. Els adolescents, en definitiva, volen agafar

el volant i fer la seva via, sense que ningú decideixi per ells quina ha de ser la ruta. I quan els pares els recordem que hi ha un codi de circulació que cal respectar, els mostrem senyals de direcció prohibida o de direcció obligatòria i els posem algun STOP davant els nassos, els jovenets solen tocar el clàxon amb indignació i llencen impropèris que els soferts adults entomem com podem, amb resignació, amb ràbia o amb humor, segons el dia i l'hora (i el caràcter i la preparació de cadascú).

Val a dir que si no fos així tindríem un problema. Si un adolescent s'estimés més quedar-se assegut tranquil·lament al seient de darrere, sense fer-se sentir encara que fos per portar la contrària, renegar o queixar-se del que toca fer, fariem bé d'inquietar-nos per si està massa marejat pels revolts de la vida o per si té por de circular-hi. Ara, no és pas menys veritat que mentre protesten, es resisteixen i no col·laboren, fer-hi bona cara no és fàcil. Per això els pares farem bé de buscar ajuda en aquest llibre.

Sempre va bé saber què volen dir les coses. *Adolescent* ve del verb llatí *adolescere*, i vol dir 'començar a créixer'.³ Un adolescent, doncs, és algú en procés de fer-se gran. Aquesta transformació té implicacions de tota mena, que van de les biològiques a les polítiques. Les que més ens interessin en

3. *Adolere* és 'fer-se gran, fer-se adult', i *-scere* indica el començament d'una acció. L'adolescent, per tant, és algú que es comença a fer adult. La paraula no té res a veure amb *doleo*, d'on deriva *dolor*. Ho aclareixo perquè de vegades es diu que ser adolescent és ser algú que pateix, que sofreix una «dolència», i que d'aquí ve la paraula, i això no és pas així. Els adolescents pateixen si fa no fa com tothom, segons la circumstància i el moment: no és bo pensar que ho fan més ni menys que una persona de qualsevol edat, perquè això modificaria la nostra actitud educativa en malentendre les seves necessitats. I cal tenir ben present que sovint els seus pares i mares pateixen més que ells, a causa de la seva adolescència, per un seguit de raons que anirem veient.

aquest llibre són les implicacions socials i psicològiques, perquè la relació entre pares i fills és una relació social que depèn de la psique de cadascú i del context on té lloc la relació.

Per això vull començar parlant de la llibertat, perquè la llibertat és el concepte filosòfic i social que més mou l'adolescent. M'explico: una de les diferències més essencials entre un infant i una persona adulta és que aquesta última —excepte en cas d'estar incapacitada— pren totes (o quasi totes) les decisions importants de la seva vida, mentre que l'infant, com que és persona dependent, és guiat per les decisions dels adults dels quals depèn. L'infant no decideix, per exemple, on viu, ni amb qui viu, ni què menja o quan menja, ni decideix tampoc com ha d'ocupar el seu temps, en termes generals. Tot això ho decideixen els seus pares en lloc seu. El procés de fer-se gran consisteix a deixar de ser la persona dependent que és l'infant per ser una persona independent. Per tant, créixer implica passar de ser algú que no decideix gran cosa sobre la seva vida... a ser algú que hi pren cada vegada més decisions, fins a prendre-les totes. Créixer és fer-se lliure. L'adolescent és el que es troba just en aquest procés de transició: en el temps que dura el pas a l'edat adulta anirà agafant les regnes de la seva vida. Vol decidir què fa i què deixa de fer en tants aspectes com sigui possible. I, a poc a poc i si tot va bé, ho aconseguirà.

Moviments tectònics, canvis de paisatge

I això, que és del tot natural en el sentit biològic del terme, produeix moviments tectònics a la família. Són uns moviments de fons, dels que provoquen terratrèmols i falles i encenen de vegades volcans. Igual que els moviments de plaques a l'escorça terrestre en canvien per sempre la configuració del

paisatge, els moviments de plaques a la família estan destinats a canviar-ne per sempre la configuració de les relacions. Després de les falles, dels terratrèmols i de les erupcions que la família viu durant la transició que representa l'adolescència, el seu paisatge serà diferent i tot el que hi passarà tindrà poc a veure amb el que hi passava abans d'aquesta etapa.

La major part dels que llegiu aquest llibre i jo mateixa hem tingut la sort de no viure mai un terratrèmol dels de debò. Però no ens costa gens imaginar-nos que quan la terra belluga sota els nostres peus, quan tot el que hi ha al voltant nostre s'ensorra i no sabem on agafar-nos, ens desconcertem, ens aterrim, ens esverem, ens sentim tan insegurs que no sabem si resistirem. Fa patir, quan la terra que ens sustenta es mou sota nostre. I, de la mateixa manera, quan la família que tenim trontolla pels moviments intempestius d'uns fills que ens posen en qüestió, que combaten els nostres principis i valors o que potser l'erren sense remei, també patim.

El camí continua

Però malgrat els moviments de plaques, els terratrèmols i alguna erupció més o menys furiosa, el camí continua. La trajectòria al costat dels fills encara durarà uns anys, fins que trobin un sostre que aixoplugui una nevera que hagin d'omplir ells mateixos.

Al llibre *Educar sense cridar* vaig fer servir la metàfora del camí per explicar el paper dels pares. La nostra feina, deia llavors, és caminar al costat dels fills de tal manera que més endavant puguin triar les seves pròpies rutes, fer camí pel seu compte amb pas ferm i el cap dret, prescindint ja del nostre suport.

L'educació dels fills és una jornada molt llarga que comença a l'alba de les seves vides de nadó i s'allargassa fins a la seva independència. En aquesta jornada de camí hi ha un moment, després de dotze o tretze anys de caminar plegats, que vespreja, que el cel s'enfosqueix. En aquest moment de poca claror, pares i mares no sempre veiem clar cap on cal continuar caminant. La infantesa s'acaba i comença un temps incert. Els fills volen fer seva la nit que s'acosta, endinsar-s'hi sense donar-nos la mà, i a nosaltres ens espanta, perquè no en coneixem els perills i perquè es tracta d'una nit diferent d'aquella per la qual vam transitar nosaltres a la seva edat.

Mentre érem petits vam ensenyar els fills a cordar-se bé el calçat, a superar obstacles, a fer relació amb altres caminants. Ara és el moment d'ensenyar-los a orientar-se seguint les pistes del camí, a interpretar, per no perdre's, la posició de les estrelles sense perdre de vista la que indica el nord i a saber-se animar quan decaiguin les forces.

Com a pares, farem bé de confiar que, amb les habilitats que fins ara han après i les que encara aprendran al costat nostre, podran caminar tranquils cap allà on es proposin —i amb la seguretat de saber que si xiulen hi serem.

La vida que faran els fills quan seran més grans potser diferirà radicalment de la que hauríem triat per a nosaltres, però si és una vida escollida i els omple, els pares podrem considerar que hem fet bé la nostra feina (i que ens hi han ajudat l'atzar i les circumstàncies). Podrem estar contents si els nostres fills són feliços amb la vida que facin, i per poder-ho ser caldrà que hagin après a prendre decisions i a portar-les a terme. També caldrà que sàpiguen valorar més el que tenen que no pas el que els falta, de manera que trobin la felicitat en les seves circumstàncies. Aquesta, doncs, és la nostra fun-

ció: acompanyar-los de tal manera que aprenguin a decidir bé, a esforçar-se per fer realitat els seus projectes i a valorar les coses bones que els envolten.

Com que aquestes són les habilitats que hem de fer créixer en els nostres fills, una part de les idees d'aquest llibre són adob per fer-les florir. L'altra part de les idees són aigua de reg per mantenir fresca i saludable la relació amb els nois i noies.

Per als que tingueu ganes d'obrir, com si es tractés d'un zoom, una mirada sociològica sobre la problemàtica de la família actual amb adolescents, us ofereixo tot seguit una panoràmica per entendre per què educar adolescents avui és més difícil que mai. La intenció és que us ajudi a comprendre d'on neixen les dificultats dels pares, ja que quan sabem quines són les causes dels problemes sempre podem relativitzar-los, almenys en part. Per als que vulgueu anar directament al gra, al capítol següent comencem a parlar d'allò concret que passa a les famílies i de com fer-hi front d'una manera educativa i serena.

Una mirada sociològica: per què educar avui és més difícil que mai?

«Els joves d'avui són uns tirans. Contradiuen els seus pares, en devoren el menjar i falten al respecte als seus mestres.» Molts pares contemporanis ho subscriurien, però la frase s'atribueix a Sòcrates, que la va dir ja fa vint-i-cinc segles. Així doncs, les tensions i les contradiccions generacionals les han viscudes generacions molt anteriors en la història. No obstant això, estic convençuda que educar adolescents avui és més difícil que mai. Quines raons expliquen aquesta dificultat?

En primer lloc, la velocitat del canvi. Els canvis entre generacions no havien estat mai tan ràpids. La rapidesa del canvi tecnològic i, de retruc, del canvi social, s'està accelerant exponencialment des de fa unes quantes dècades, i cada nova generació, fins ara, es troba a més distància respecte a l'anterior si ho comparem amb la distància entre les dues generacions que la van precedir. És a dir: entre els nostres fills i nosaltres hi ha hagut més canvis tecnològics i socials que no pas els que hi va haver entre els nostres pares i els nostres avis.

Els canvis són sovint desitjables i porten a situacions millors. I, així i tot, poden suposar sacsejades que fan necessari un període d'adaptació fins que les noves dinàmiques no s'hagin après a viure amb normalitat i fins que no s'hagin corregit els desajustos. Per exemple, l'ús dels mòbils per part dels adolescents implica, en la societat contemporània, un gran maldecap per a famílies i centres educatius. Ens trobem en un moment de canvi en què l'adaptació encara no s'ha produït i els desajustos són a l'ordre del dia i compliquen la vida quotidiana. Es tracta d'un canvi tecnològic i, de retruc, social, que encara cal integrar i que, mentre no troba bones vies de gestió, genera conflictes.

Vegem a vista d'ocell alguns dels canvis que suposen sacsejades fortes que dificulten, avui, l'educació dels adolescents.

Aquests canvis són de tres tipus:

1. Canvis en els vincles familiars
2. Canvis tecnològics que afecten les relacions i l'oci
3. Canvis en els valors

Val a dir que molts d'ells són canvis que cal celebrar i consolidar. El fet que comportin dificultats en la relació pares-fills no implica, en absolut, que no siguin canvis desitjables,

sinó únicament que requereixen atenció i que cal tenir-los en compte si volem entendre l'actual panorama familiar en contrast amb el de fa poques dècades.

1. Canvis en els vincles familiars

Hi ha quatre tipus de canvis en els vincles que defineixen la nova manera de relacionar-se de les famílies a la nostra latitud.

- a) Canvis en la consideració dels menors
- b) Transformació dels rols dins la família
- c) Flexibilitat dels vincles
- d) Canvis en el paper de l'autoritat

Vegem-los breument un per un:

a) Canvis en la consideració dels menors

Els menors d'edat tenien una consideració ben diferent a l'època dels nostres avis. En tant que persones dependents i menors, se n'esperava una obediència quasi incondicional i es considerava que no serien subjectes de ple dret dins la família fins que passessin a la majoria d'edat legal (vint-i-un anys, més endavant divuit) o bé fins que es guanyessin la vida pel seu compte. «La canalla, a callar fins que les gallines pixin», deia la seva mare a la meua àvia (es veu que les gallines no tenen aquest costum...). Sense veu ni drets, nens i nenes tenien una consideració als antípodes de la que gaudeixen avui. En el nostre temps els menors són tinguts per subjectes de ple dret, i a vegades fins i tot les seves preferències o desitjos regeixen les decisions que afecten la resta de la família. El canvi en la consideració dels infants i dels joves, que va començar a la dècada de 1970, és un dels més notables respecte a les generacions anteriors.

b) Transformació dels rols dins la família

Cada vegada més, les responsabilitats es distribueixen amb independència dels gèneres i de les posicions generacionals, i de vegades no s'atribueixen clarament a cap membre en concret. Aquesta dilució, que pot ser funcional si els membres de la família se senten corresponsables, de vegades genera confusió i conflictes. Dit d'una altra manera: quan el pare treballava fora de casa i la mare tenia cura d'avis i infants, i mentre els fills ajudaven l'un i l'altra sense discussió possible, cadascú tenia un rol definit que implicava menys conflictes de repartiment (encara que alhora implicava violència estructural i sexisme).

c) Flexibilitat dels vincles

Alguns vincles, com el de la parella, ara són més fràgils, i es configuren basant-se en els afectes i en la recerca del benestar personal. Ara les famílies es poden reconfigurar, a vegades més d'un cop, i els educadors ja no són només els pares biològics. El fenomen de la separació-reconfiguració pot suposar, fins que és integrat, dificultats de relació entre joves i adults.

d) Canvis en el paper de l'autoritat

Un altre element de canvi en les relacions familiars és el paper de l'autoritat. Exercida tradicionalment pel pare, sovint gràcies al mecanisme de la por, avui està en plena transformació cap a formes més democràtiques. Si l'autoritat no troba una expressió d'acord amb la nova sensibilitat, això és un motiu de desestabilització de les relacions entre pares i fills.

2. Canvis tecnològics que afecten les relacions i l'oci

Des que s'ha estès la comunicació a través de les xarxes, s'han produït diversos canvis que afecten les relacions familiars i l'educació en el marc de la família. Els tres més importants són els següents (no entrem aquí en valoracions sobre les seves conseqüències positives o negatives, que farem en el moment adient, més endavant, en parlar de la relació entre joves i tecnologia):

a) En primer lloc, *la possibilitat de connectar-nos constantment* amb qualsevol altra persona. En el cas dels adolescents, els seus amics s'enduen la palma. Poden estar connectats en tot lloc i moment, compartint informació en temps real, excepte en el cas —terriblement difícil de suportar per a molts nois i noies— que allà on siguin no hi hagi cobertura d'internet.

b) En segon lloc, *la possibilitat d'exposar totalment la nostra privacitat* i un canvi en el seu valor, ja que la intimitat està perdent la consideració de «privada» per publicar-se o publicitar-se cada vegada més. Si ho volem, amics, coneguts i desconeguts sabran què fem en cada moment, què mengem a cada àpat i què pensem de qualsevol cosa. I també ho podem falsejar, generant una imatge distorsionada de nosaltres, igual com la que percebem dels altres també pot estar distorsionada.

c) En tercer lloc, hi ha per part dels nois i noies *un accés universal als continguts*. Aquests continguts sovint són propis del món adult, i no obstant això avui molts dels adolescents els tenen accessibles sense filtres. Els joves, ja a edats molt tendres, poden consultar qualsevol informació o imatge no destinada a la seva edat (penseu en la pornografia, la violència gratuïta, les transgressions de tota mena).

Altres canvis que afecten profundament les famílies i la manera d'educar i que són fruit de la introducció de la tecnologia a les llars i a les butxaques dels joves són:

- La preferència per compartir l'oci a través dels videojocs enfront de la interacció analògica. Molts videojocs es juguen amb altres persones, però es juguen a distància i no impliquen posar en joc gaires habilitats socials.
- L'obtenció de reconeixement a través de les xarxes socials gràcies a la imatge projectada (que pot ser real o enganyosa).
- L'anonimat d'algunes interaccions i la protecció que confereix la distància (en són fruit el *bullying* o altres violències a través de les xarxes o dels xats dels videojocs).
- La possibilitat de formar-se en qualsevol habilitat gràcies a l'accés a vídeos didàctics.

Més endavant, en un capítol específic, parlarem de la relació amb la tecnologia amb més detall i anirem a la recerca de solucions educatives a l'abús.

3. Canvis en els valors

Cada societat i cada època té un conjunt de valors àmpliament compartits que faciliten la vida en comú. Ens trobem en un moment de canvi ràpid d'alguns d'aquests valors i això comporta certes dificultats a les famílies. Els canvis més importants tenen tota relació entre ells, i tenen tots l'origen en l'amplificació del capitalisme a tots els àmbits. Vegem-los breument:

a) *Tenir és ser*

En primer lloc, hem de ser conscients que la lògica del mercat ho impregna pràcticament tot. Els nostres fills són vistos

pels poders econòmics com a consumidors potencials i per tant són objecte de campanyes de tota mena per atreure'ls cap a determinats consums.

El mercat, a través d'influències diverses, procura l'increment de beneficis fent dels adolescents uns consumidors insatisfets que van a la recerca de la felicitat a través d'allò que poden consumir i no pas a través d'allò que poden esdevenir.

Ja sabem que la publicitat es basa en l'emoció per decantar la decisió del consumidor. Els adolescents, que tenen les emocions a flor de pell i una capacitat de racionalització encara relativament immadura, són una presa fàcil per als estímuls publicitaris. I la publicitat sovint recolza en valors disfuncionals per a les famílies. És a dir, en valors que, en comptes d'ajudar, entorpeixen l'acció educativa dels pares. La publicitat i els referents dels fills (*streamers, influencers*) de vegades promouen valors que compliquen la feina d'educar.⁴

b) Manipulació a través dels referents

Els referents dels adolescents de la primera meitat del segle XXI són, a més d'esportistes i figures del món de l'espectacle, els famosos *streamers*, que retransmeten les seves activitats o les seves vides a través de les xarxes socials. Tenen el suport de grans empreses que els paguen per promoure determinats productes. Aquesta promoció moltes vegades no és evident, s'oculta, però és molt efectiva, perquè aquests *streamers* són els ídols dels nois i noies. El que ells diuen i

4. Per exemple, l'anunci d'un embotit on unes nenes rebien una instrucció dels seus pares: no es toca el menjar fins que tothom és a taula. Elles obeïen i, precisament per això, eren retratades com unes ximpletes repel·lents comparades amb els seus cosins transgressors, que no feien cap cas de l'advertència i es menjaven tot el fuet del plat abans que els grans s'asseguessin a començar l'àpat.

fan influeix en el que els fills volen ser molt més que no es pensen les famílies.

Com sabem bé, els *streamers* famosos es converteixen en referents de primera línia i generen tants seguidors no pas pel mèrit que té allò que fan, ni per la seva aportació al conjunt de la humanitat, sinó pels tres factors següents:

- la capacitat que tenen de projectar, de reflectir, el que els nois i noies voldrien ser o tenir,
- l'addicció que genera «seguir» la vida que ens explica algú (el seu relat constant genera un vincle, ja que és fàcil sentir-se proper a algú de qui es coneixen les interioritats), i
- la popularitat que tenen i els diners que guanyen; és a dir, el reconeixement social que obtenen.

En aquest sentit, cal fer una crida a la responsabilitat dels qui projecten idees al públic. Hi ha molts pares que voldrien educar en la cultura de l'esforç, transmetre el missatge que a la vida cal arromangar-se i treballar fort per fer realitat els projectes, i que cal fer-ho encara que no sempre ens vingui de gust, en pro d'un objectiu. Aquests pares ho tenen difícil quan els seus joves fills veuen com els referents populars tenen vides regalades només per la projecció que tenen als mitjans. De la mateixa manera, hi ha pares i mares que voldrien educar en la cultura de la col·laboració, la fraternitat o la solidaritat, i ho tenen cru quan els seus fills són cridats, a través de la publicitat, a ser «únicos» i a fer exclusivament el que vulguin en cada moment. Per no parlar de les dificultats dels pares que volen fomentar el diàleg i la tolerància i han de conviure i educar en una societat on dia sí i dia també les notícies ofereixen l'espectacle del partidisme intransigent als Parlaments.

c) Les decisions educatives no venen donades

En les èpoques en què hi ha més consens social sobre els valors, la tasca educativa dels pares i mares és més fàcil. Per posar-ne un exemple senzill i que ara ens pot fer gràcia, als anys quaranta del segle xx es considerava que els nens havien d'anar sempre amb pantalons curts, estiu i hivern, i que els pantalons llargs no s'havien de començar a portar fins als catorze anys, més o menys.

Havent-hi consens, les famílies, si ho volen, poden donar per resoltes determinades decisions: als anys quaranta no havien de decidir si posaven pantalons llargs o curts al seu vailet de set anys el dia de Nadal: estava cantat. Aquest exemple és anecdòtic, però serveix per dir que, en educació, el consens social en determinades qüestions fa més senzilla la feina dels pares.

Als nostres dies els consensos que fins ara se sostenien han començat a desaparèixer (potser per donar lloc a d'altres de nous, però que en qualsevol cas encara no són clars). En aquest moment de canvi en què els consensos són ben escassos, els pares i mares s'han de comprometre més en les decisions, que depenen més del seu propi criteri. Mai com ara havien conviscut tantes teories, tantes línies educatives, tantes propostes referides a la manera d'educar. Aquesta diversitat, que és un senyal que tots plegats ens preocupem cada vegada més per educar millor, comporta també un fort desconcert de pares i mares, que es pregunten quina és la millor manera de fer les coses: si han de ser més tolerants o més estrictes, més o menys respectuosos amb les preferències dels seus fills, i on són els punts d'equilibri òptims.

Tot plegat, els canvis familiars, tecnològics i de valors i la falta de consensos expliquen que educar adolescents avui sigui més difícil que mai.

I ara, què?

Tot això és molt important i afecta el pla general de la vida dels nostres fills. Ara el que convé és baixar al terreny de la vida de cada dia, concentrar-nos en els conflictes quotidians, els que fan que la convivència sigui difícil, que ens enfadem més sovint del que voldríem, que quan parlem acabem discutint, que ens esgotem per haver de dir les coses cent vegades.

Cada dia a la meua consulta els pares i mares d'adolescents es lamenten amb frases com «Ja no puc més», «Això és desesperant», «No sé què més fer», «No tinc ganes de tornar a casa després de la feina», «No tenim un sol dia de pau», «No l'aguanto» o «Què he fet jo per merèixer això?». El to és amarg i l'expressió de la cara reflecteix el desgast i la preocupació.

La preocupació sol ser deguda a dos factors principals:

1. La convivència és desagradable.
2. L'actitud del fill fa patir els pares perquè pensen que el perjudicarà a la vida.

Aquests dos factors sovint es combinen i reforcen entre si i comporten xocs de més o menys envergadura, conflictes que comencen sent puntuals i que en molts casos es fan cada vegada més freqüents, fins que es converteixen en habituals.

Quan això passa, els pares es cansen i es desgasten cada vegada més i s'estableix una dinàmica de peix que es mossega la cua: les discrepàncies fan cansar i el cansament acumulat fa viure les discrepàncies com si fossin més agudes, i aquesta vivència incrementa el cansament.